

διάλογοι καταλλαγής

ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ ★ ΑΠΡΙΛΙΟΣ - ΜΑΪΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ ★ Αριθμ. Φύλλου 69
ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΚΡΗΤΗΣ • GR - 73006 ΚΟΛΥΜΠΑΡΙ

ΘΕΟΚΤΟΝΙΑ ΔΙΑ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ ;

Απόπειρα θεοκτονίας.

Τρόπος: Διά των Συντάγματος της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Χρόνος τελέσεως του εγκλήματος: Επί Ελληνικής Προεδρίας.

Τόπος: Παρυφές του Αγίου Όρους!

Κάπως έτσι θα μπορούσαν να είναι ο τίτλος και οι υπότιτλοι ενός δημοσιογραφικού σχολίου, που μερικοί θα έσπευδαν να το χαρακτηρίσουν σκανδαλοθηρικό.

Δεν υποτιμάται η τεράστια δυσκολία συγκερασμού αντιλήψεων, ενδιαφερόντων και συμφερόντων και επομένως η αξία των όσων επιτεύχθηκαν μέχρι σήμερα στην προσπάθεια, να ετοιμασθεί ένα σχέδιο Καταστατικού Χάρτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Μένει όμως ανοιχτό το ουσιώδες: Δηλαδή ο πνευματικός προσανατολισμός της Ευρώπης. Χρησιμοποιούμε στην προκείμενη περίπτωση τον όρο "Ευρώπη", επειδή, αν και δεν συμπίπτει με την Ευρωπαϊκή Ένωση, το σύνολο της ηπείρου υπάρχει ή πάντως πρέπει να υπάρχει στην προπτική της τελευταίας. Και ακόμη, επειδή ρυθμίσεις τόσο σημαντικές, όσον ένας Συνταγματικός Χάρτης, δεν αφήνουν ανεπηρέαστες τις εξελίξεις και στις χώρες, που δεν είναι ακόμη μέλη.

Επί της ουσίας: Κανείς δεν ανέμενε, ούτε ζήτησε, να τεθεί στην αρχή του υπό τελική επεξεργασία Συντάγματος η επίκληση της Αγίας Τριάδος κατά το Σύνταγμα της Ελλάδος ή κάποια ανάλογη αναφορά κατά τα Συντάγματα της Ιρλανδίας ή των Η.Π.Α. Ζητήθηκε όμως, και μάλιστα κατά τον πιο επίσημο τρόπο, να είναι το Σύνταγμα δίκαιο όσον αφορά στην Ιστορία και τον Πολιτισμό της Ευρώπης και να δημιουργεί ένα πλαίσιο, μέσα στο οποίο να διασφαλίζεται και στο μέλλον η διαυγής παρουσία εκείνων από τα γνωρίσματα της ταυτότητας των ευρωπαϊκών λαών, τα οποία φέρουν ευκρινώς τη σφραγίδα του Ευαγγελίου. Ματαίωσ! Το σχέδιο εξοστρακίζει από τη μνήμη της Κοινοπολιτείας όχι μόνο τον Θεό, αλλά και τον Χριστιανισμό, δηλαδή τον τρόπο φανέρωσης και βίωσης των θείων ευεργετημάτων επί δύο χιλιάδες χρόνια. Αγνοεί τον Θεόν, ως εάν

Παρά τα όποια Συντάγματα και τα όποια ανομίματα, ο Θεός συνεκίζει να βρέχει και στην Ευρώπη επί δίκαιους και αδίκους! (Ματθ. 5, 45)

ήταν απών. Το Σύνταγμα συντάσσεται in absentia Dei! Και υποτάσσει τον Χριστιανισμό στον γενικό και ισοπεδωτικό όρο των θρησκειών, προφανώς για να μη δυσαρεστήσει τους εξ Εβραίων κατοίκους της ηπείρου και τους κατά το πλείστον πρόσφατους μετανάστες Μουσουλμάνους, τους "ιεραποστόλους" του Βουδισμού και όποιες άλλες μειονότητες διεκδικούν να ορίσουν εκείνες την ευρωπαϊκή ταυτότητα. Εάν διαφαίνεται κάποια προτίμηση, αυτή αναφέρεται στον "ουμανισμό" και σε αόριστες, αφανείς, πλην γνωστές "κοσμοθεωρίες". Προβάλλονται αξίες, όχι όμως και οι πηγές τους. Ως εάν

ήταν όγνωστες στους συντάκτες αυτές οι πηγές.

Κατά τη συζήτηση του θέματος αυτού στην πρόσφατη Γεν. Συνέλευση του Συμβουλίου Ευρωπαϊκών Εκκλησιών στη Νορβηγία (βλπ. παρακάτω) ακούσθηκε από επίσημα χειλή το σχόλιο: Το Προϊμίο του Συντάγματος είναι ένα ελεεινά ισχνό κείμενο. Ευτυχώς λοιπόν, που δεν αναφέρεται σ' αυτό και το άγιον όνομα του Θεού. Ο ισχυρισμός μπορεί να είναι εύλογος. Δεν πείθει δύως!

Εάν, ωστόσο, προκριθεί τελικά ο πλήρης θρησκευτικός αποχρωματισμός του Συντάγματος, θα ήταν ίσως προτιμότερο να διαγραφεί τελείως το Προϊμίον και το Σύνταγμα να έχει τον αμιγώς πολιτικό χαρακτήρα ενός άκρατου ορθολογισμού, χωρίς οποιαδήποτε θρησκευτική αναφορά. Τότε φυσικά δεν θα είναι το Σύνταγμα όλων των πολιτών, τους οποίους, άλλωστε, κανείς δεν ερώτησε και οι οποίοι κανένα δεν εξουσιοδότησαν για ρυθμίσεις συνταγματικής βαρύτητας.

Χωρίς αμφιβολία είναι θετική η ενσωμάτωση του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων στη Συνταγματική Συνθήκη. Θετική είναι επίσης η εγγύηση του κατά κράτη status quo, όσον αφορά στα εκκλησιαστικά πρόγματα (άρθρ. 51), παρά το ότι και πάλι αυτά ισοπεδώνονται με τα εν γένει θρησκευτικά και τις πάσης φύσεως κοσμοθεωρίες. Αποφεύγεται πάντως, προς το παρόν τουλάχιστον, ο πειρασμός της κεντρικής διοίκησης των Βρυξελλών, να επιβάλει και σε αυτά τα ζητήματα

κανόνες γενικής εφαρμογής. Κάτι τέτοιο θα έτεινε προς την αναβίωση της τυραννικής πρακτικής της Δύσης, σύμφωνα με την οποίαν όποιος είχε την εξουσία καθόριζε και το θρήσκευμα ("cujus regio, ejus religio").

Θετική υποδοχή βρήκε και η τρίτη διάταξη του ίδιου άρθρου, η οποία προβλέπει έναν ανοιχτό, διαφανή και τακτικό διάλογο της Ένωσης με τις Εκκλησίες και τις θρησκευτικές και άλλες κοινότητες.

Εκείνο που θα θεωρούσαμε ουσιαστικό κέρδος για την υπόθεση του Ευαγγελίου και τη διακονία του μυστηρίου της σωτηρίας δεν είναι οι όποιες οιμωγές για την επιχειρούμενη συνταγματική... Θεοκτονία! Ο Θεός δεν κάθεται σαν διακονιάρης στο κατώφλι της Ευρώπης, ζητώντας άσυλο. Επιμένει όμως να κρούει τη θύρα της ψυχής των Ευρωπαίων. Γι' αυτό και το ερμητικό κλείσιμο των θυρών **αυτοκτονία** μάλλον, παρά θεοκτονία υποδηλώνει. Επομένως, καθήκον της Εκκλησίας και κάθε συνειδητού Χριστιανού είναι να ακολουθήσει τη συμβουλή για επαναγωγή εις το βάθος (Λουκ. 5, 4), στον αυτοέλεγχο. Εκεί, όπου υπάρχουν οι απαντήσεις για τα λάθη και τις παραλείψεις των Χριστιανών, που συνέβαλαν στην αποδυνάμωση της πίστεως, θλιβερό γεγονός, που εκφράζεται και στο σχέδιο του Συντάγματος. Η ευαγγελική προοπτική της Ευρώπης έχει την αφετηρία της στην ανυπόκριτη **μετάνοια** και στη νηφάλια εγρήγορση των Χριστιανών.

ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ Β' ΤΡΙΜΗΝΟΥ 2003

ΑΠΡΙΛΙΟΣ

2. Λύκειο Δημητσάνας Αρκαδίας.

1736 5. Η Ορθοδοξία χθες και σήμερα

Ημερίδα με μέλη της ενορίας του Αγίου Στεφάνου Κουμπέ Χανίων με συνοδό τον εφημέριο Πρωτοπρ. π. Ιωάν. Τσιτσιρίδη. Ύστερα από σχετικές εισηγήσεις συζητούνται θέματα σύγχρονου ενοριακού βίου.

5. Γυμνάσιο Βαγιονιάς του Δήμου Γόρτυνας.

1737 5.-15. Η σημασία της εικόνας στην ορθόδοξη πίστη

Επιμορφωτικό συνέδριο με καθηγητές από τη Γερμανία.

8. 7ο Λύκειο Καλλιθέας.

- 67ο Λύκειο Αθηνών.

9. 1ο Λύκειο Ηρακλείου.

10. Νέοι από τις ΗΠΑ, που σπουδάζουν στην περιοχή μας τη νεοελληνική γλώσσα, συνοδευόμενοι από τον υπεύθυνο του προγράμματος Νικόλαο Γερμανάκο, ενημερώνονται από τον Γεν. Διευθυντή της ΟΑΚ για το έργο του Ιδρύματος.

11. 1ο Λύκειο Ρεθύμνου.

12. Γυμνάσιο Μοχού Ηρακλείου.

1738 13.-27. Η Κρήτη χθες και σήμερα

Ομάδα από τη Γερμανία. Τα μέλη της είχαν την ευκαιρία να γνωρίσουν όφεις από τη ζωή της Εκκλησίας μας (Μεγ. Εβδομάδα, Πάσχα στη Μονή Γωνιάς), δραστηριότητες, μνημεία και αξιοθέατα της Κρήτης (Αγιογραφείο της ΟΑΚ, Κάθισμα Αγ. Μακαρίου, Συρικάρι, Πελυρρήνια, Ηράκλειο, Κνωσός, Φαιστός, Γόρτυς, Χρυσοπηγή, Αγ. Τριάδα, Χρυσοσκαλίτισσα, Ελαφονήσι). Τις σχετικές εισηγήσεις έκαμπον ο Γεν. Διευθυντής της ΟΑΚ Αλέξ. Παπαδερός και ο Γρ. Λαρεντζάκης, Καθηγ. του Πανεπιστημίου του Γρατς της Αυστρίας.

16. 32° Λύκειο Αθηνών.

- 60° Λύκειο Αθηνών.

- 28° Λύκειο Αθηνών.

22. Ομάδα αλλοδαπών.

30. Ομάδα από ενορία της Ι. Μη-

τροπόλεως Λάρισας.

1739 22. Η Ορθοδοξία χθες και σήμερα

Ημερίδα με ομάδα από τη Γερμανία.

1740 28. Η Ορθοδοξία χθες και σήμερα

Ημερίδα με ομάδες από την Αυστρία. Τις εισιγήσεις και ξεναγήσεις έκαμπαν η Εμμανουέλα Λαρεντζάκη, ο Αλεξ Σπένγκλερ και ο Γρ. Λαρεντζάκης.

M A I O S

3. Μέλη της ενορίας Αγ. Βαρβάρας Αργυρούπολης Αττικής.

1741 10-11. Η Ευρώπη των Αγίων Κυρίλλου και Μεθοδίου, η Ευρώπη του σήμερα και η ευθύνη της Ορθοδοξίας.

Με την ευκαιρία της εορτής των Ιεραποστόλων και Φωτιστών των Σλαύων Αγίων Κυρίλλου και Μεθοδίου, στους οποίους είναι αφιερωμένο το παρεκκλήσι της ΟΑΚ, την παραμονή της εορτής έγινε συζήτηση για το ανωτέρω θέμα. Τους συμμετέχοντες υποδέχθηκε ο Πρόεδρος της ΟΑΚ, Σεβασμ. Μητροπολίτης Κισάμου και Σελίνου Ειρηναίος. Ο Γεν. Διευθυντής Αλέξ. Παπαδερός αναφέρθηκε στο ιεραποστολικό έργο των Αγίων και παρουσίασε διαφάνειες από πρόσφατο ταξίδι του στη Μόσχα.

Ακολούθησε αρχιερατικός εσπερινός χοροστατούντος του Σεβασμ. Ειρηναίου, με συμμετοχή του Ηγουμένου της Ι. Μονής Γωνιάς Αρχιμ. Χούν. Κελαϊδή, του Πρωτοσυγκέλλου της Ι. Μητροπόλεως Κισάμου και Σελίνου Αρχιμ. Αμφιλοχίου Ανδρονικάκη και εφημερίων της περιοχής. Στο κήρυγμά του ο Σεβασμιώτατος αναφέρθηκε στο έργο των Αγίων Ιεραποστόλων και στην ιεραποστολική δράση της ΟΑΚ σύμφωνα με τα σύγχρονα δεδομένα.

Την επομένη, κυριώνυμο ημέρα της εορτής, τον Όρθρο και τη Θ. Λειτουργία ετέλεσε ο π. Γεώργιος Αποστολάκης.

1742 13. Διακονία του πάσχοντος ανθρώπου

Ημερίδα με σπουδαστές και σπουδάστριες Νοσηλευτικής και Τμημάτων Υγείας από τη Σουηδία, ύστερα από πρωτοβουλία του Ιατρού Χαραλ. Βιττωράκη. Γνωρίζουν το Ίδρυμα και συζητούν μαζί μας το παραπάνω θέμα.

14. Όπως κάνουν τακτικά κάθε χρόνο σπουδαστές της Σχολής Ευελπίδων, στα πλαίσια εκπαιδευτικού ταξιδιού τους στην Κρήτη, επισκέπτονται την ΟΑΚ και ενημερώνονται για τον σκοπό και το έργο του Ιδρύματος από τον Πρόεδρο Σεβασμ. Μητροπολίτη Κισάμου και Σελίνου Ειρηναίο και τον Γεν. Διευθυντή Αλέξ. Παπαδερό.

16. Ομάδα από την Κύπρο, που φιλοξενείται στο Αννουσάκειο Θεραπευτήριο Κισάμου.
- 5° Δημοτ. Σχολείο Ρεθύμνου.

1743 17. Η Κρήτη χθες και σήμερα

Ημερίδα με ομάδα από την Ολλανδία.

1745 21.-25. 4° Διεθνές Συνέδριο επί θεμάτων Βασικής Βιολογίας και Ανοσογήρανσης

Στα πλαίσια του Ευρωπαϊκού Προγράμματος «Immunology and Ageing in Europe» (ImAginE) οργανώθηκε στην Ορθόδοξη Ακαδημία Κρήτης Διεθνές Συνέδριο επί θεμάτων Βασικής Βιολογίας και Ανοσογήρανσης (4th International Conference on Basic Biology and Clinical Impact of Immunosenescence). Την Επιστημονική Επιτροπή του Συνεδρίου αποτελούσαν οι: Δρ. K. E. Σέκερη, Δρ. Θ. Γ. Σουρλίγκα, (Ε.Κ.Φ.Ε. ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ) και ο Συντονιστής του Ευρωπαϊκού Προγράμματος ImAginE Καθ. Graham Pawelec, (Πανεπιστήμιο Tuebingen, Γερμανίας). Στο Συνέδριο πήραν μέρος 75 επιστήμονες από τα περισσότερα κράτη της Ευρώπης, τις ΗΠΑ, τον Καναδά και το Ισραήλ. Παρουσιάστηκαν αποτελέσματα και ακολούθησαν διεξοδικές συζητήσεις που αφορούσαν στη σχέση μεταξύ ηλικίας / γήρανσης και εξασθένησης του ανοσοποιητικού συστήματος και ειδικότερα σε κυτταρικούς και μοριακούς μηχανισμούς που οδηγούν τα κύτταρα του ανοσοποιητικού συστήματος σε ελλιπείς αποκρίσεις σε ανοσολογικά ερεθίσματα κατά τη γήρανση καθώς και σε κλινικές μελέτες που πραγματοποιούνται στα πλαίσια του ανωτέρω ζητήματος. Το Συνέδριο, κατά γενική ομολογία των συνέδρων, είχε επιτυχία, διότι έδωσε χρήσιμες πληροφορίες και ευκαιρία ανταλλαγής απόψεων που θα βοηθήσουν στη συνέχιση των ερευνητικών προσπαθειών επί των σχετικών προβλημάτων. Εξ άλλου, η Ορθόδοξη Ακαδημία, με την εξαιρετική οργάνωση που διαθέτει, καθώς και τη δημιουργία της κατάλληλης ατμόσφαιρας γενικότερα, έπαιξε αποφασιστικό ρόλο στην πραγματοποίηση του βασικότερου στόχου του Συνεδρίου, την προσέγγιση δηλαδή και ανταλλαγή απόψεων μεταξύ των συνέδρων.

Οι σύνεδροι εξέφρασαν την ευχή, εφόσον επιτευχθεί η υλοποίηση προγραμματιζόμενου συνεδρίου με θέμα τη Γήρανση (Ageing in Europe), το Συνέδριο να γίνει και πάλι στην Ακαδημία.

K. E. Σέκερη

23. 2° Δημοτ. Σχολείο Μουρνιών.

23. 6/θέσιο Δημοτ. Σχολείο Αρμένων Ρεθύμνου.

23. Επίσκεψη Μοναχών από την Αδελφότητα Μικράς Αγίας Άννας του Αγίου Όρους. Υπενθυμίζεται ότι ο Γέροντας της Σκήτης αειμνηστος Γεράσιμος Μικραγιανναίτης συνέταξε την Ακολουθία του Αγίου

Ευτυχίου (έκδ. Αλεξ. Κ. Παπαδερού, Ακολουθία του Αγίου Ιερομάρτυρος Ευτυχούς μετά Παρακλητικού Κανόνος και Οίκων Εικοσιτεσσάρων, Χανιά 2002)

24. Μέλη του Πολιτιστικού - Εξωραϊστικού Συλλόγου Καρωτής Ρεθύμνου.

1746 27.5-3./6 Η φωτοσύνθεση σ' ένα κόσμο που αλλάζει.

Διεθνές συνέδριο, με οργανωτές το Ινστιτούτο Ελιάς και Υποτροπικών Φυτών Χανίων και το Εθνικό Συμβούλιο Έρευνας της Ιταλίας (CNR), με υπεύθυνους τους Δρ. K. Χαρτζουλάκη και Dr. F. Loreto. Σκοπός του συνεδρίου είναι να συζητηθούν οι επιπτώσεις της αλλαγής των συνθηκών του πλανήτη στη φωτοσυνθετική δραστηριότητα των φυτών και στην παραγωγή. Στο συνέδριο συμμετείχαν 70 επιστήμονες από την Ευρώπη και τις ΗΠΑ.

O. F. Loreto και ο K. Χαρτζουλάκης

29. Δημοτικό Σχολείο από το Ρέθυμνο.
 30. 6^ο Δημοτ. Σχολείο Ρεθύμνου.
 31. Ομάδα από τη Ρωσία.

1747 31. Η Ορθοδοξία χθες και σήμερα

Ημερίδα με ομάδα αλλοδαπών.

1749 1.-13. Η Κρήτη χθες και σήμερα

Ομιλος από τη Γερμανία. Τα μέλη της είχαν την ευκαιρία να ακούσουν εισηγήσεις για το παραπάνω θέμα και να γνωρίσουν δραστηριότητες της Εκκλησίας μας, μνημεία και άλλα αξιοθέατα της Κρήτης.

2. Μέλη της ενορίας Αυγενικής Μαλεβιζίου του Ν. Ηρακλείου.
 6. 2^ο Δημοτ. Σχολείο Κισάμου.
 7. Ομάδα αλλοδαπών.

1748 31. Μέλη της Εστίας Θεολόγων Χάλκης

Μέλη της Εστίας, με Πρόεδρον τον τέως Καθηγητή της Ιεράς Θεολογικής Σχολής της Χάλκης Βασιλείο Αναγνωστόπουλον επισκέπτονται το Ίδρυμα, ενημερώνονται από τον Γεν. Διευθυντή για το έργο του και μετέχουν σε γεύμα, που παρατίθεται προς τιμήν τους. Χαιρετισμό απήγθυναν ο Πρόεδρος της ΟΑΚ Σεβασμ. Μητροπολίτης Κισάμου και Σελίνου Ειρηναίος και ο Σεβασμ. Μητροπολίτης Κυδωνίας και Αποκορώνου Ειρηναίος.

I O Y N I O S

1750 9.-11. Αρχαιότητα και Ορθοδοξία

Ομάδα από τη Γερμανία παρακολουθεί εισηγήσεις του Αλεξ. Παπαδερού για το παραπάνω θέμα, γνωρίζει το Ευρωμεσογειακό Κέντρο Νεότητας (EKN), βλέπει και σχολιάζει την τηλεοπτική ταινία "Τα μαύρα όρη της Κρήτης" (για τη Μάχη της Κρήτης και την Αντίσταση) και επισκέπτεται αξιοθέατα της Κρήτης.

14. Ομάδα από τη Ν. Φιλαδέλφεια Αττικής.
 15. Ομάδα από το Άργος.
 17. Μέλη της ενορίας του Ι. Ναού Αγ. Ιωάννου Προδρόμου Θεσσαλονίκης.

1751 19.-28. Συγχορδία στη Φύση

Ηθεωρία των υπερχορδών (superstring theory) φιλοδοξεί να ενοποιήσει τις θεμελιώδεις αλληλεπιδράσεις της φύσης (ισχυρές, ασθενείς, ηλεκτρομαγνητικές και τη βαρύτητα). Σύμφωνα με αυτή τη θεωρία, τα στοιχειώδη σωματίδια προέρχονται από τις ταλαντώσεις μικροσκοπικών χορδών. Όπως η χορδή ενός βιολιού αποδίδει πληθώρα ταλαντώσεων, που αντιστοιχούν σε διαφορετικούς ήχους, έτσι και η πληθώρα ταλαντώσεων των υπερχορδών αντιστοιχεί στα διαφορετικά στοιχειώδη σωματίδια.

Μια τέτοια επαναστατική θεώρηση της φύσης των στοιχειωδών σωματιδίων έχει ποικίλες επιπτώσεις στην κατανόηση των θεμελιώδων αρχών που διέπουν τη συμπεριφορά των σωματιδίων. Αυτές οι επιπτώσεις ήταν το κύριο θέμα στο οποίο επικεντρώθηκε το συνέδριο.

Συμμετείχαν επιστήμονες από όλο τον κόσμο. Η μεγάλη πλειονότητα ήλθε από τις χώρες του "αρχαίου κόσμου" (Μεσόγειο έως Ινδία). Το συνέδριο πέτυχε σε σημαντικό βαθμό τους σκοπούς του, που δεν περιορίζονταν στην ανταλλαγή επιστημονικών απόψεων, αλλά και στην προαγωγή διαπροσωπικών σχέσεων μεταξύ επιστημόνων από χώρες, το παρελθόν και το παρόν των οποίων υπαγορεύει την καλλιέργεια πνεύματος καταλλαγής και συνεργασίας για την προαγωγή αμοιβαίου σεβασμού και την εδραίωση της ειρήνης.

Το συνέδριο στήριξε επιστημονικά και οικονομικά η UNESCO μέσω του International Center for Theoretical Physics, στην Τεργέστη. Σημαντική οικονομική στήριξη προήλθε επίσης από το Ίδρυμα Ωνάση, την Ορθόδοξη Ακαδημία Κρήτης, το Υπουργείον Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, την Mayer Foundation for the Progress of Humankind και την ANEK.

Την ευθύνη για την οργάνωση είχαν οι *F. Ardalani* (Διευθυντής του Ινστιτού Φυσικής και Μαθηματικών, Τεχεράνη), *I. Mpakas* (Καθηγητής Φυσικής, Πανεπιστήμιο Πατρών), *Hlás Kuričová* (Καθηγητής Φυσικής, Πανεπιστήμιο Κρήτης), *K. Narain* (Καθηγητής Φυσικής, International Center of Theoretical Physics, Τεργέστη), *E. Rabinovici*, Καθηγητής Φυσικής, Hebrew University of Jerusalem), *S. Wadia* (Καθηγητής Φυσικής, Tata Institute for Fundamental Research, India).

Οι σύνεδροι χαρακτήρισαν αποχές περιστατικό την καθυστέρηση έκδοσης βίζας από το Ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών για τους Ιρανούς επιστήμονες, με αποτέλεσμα να μην μπορέσουν να συμμετάσχουν.

Η. Κυρίτσης

1752 21. Παρθένιος Περίδης

Ημερίδα μνήμης και τιμής, αφιερωμένη στον μεγάλο κρητικό, αγωνιστή, κληρικό και διδάσκαλο του Γένους Αρχιμ. Παρθένιο Περίδη, αδελφό της Ι. Μονής Οδηγητρίας Γωνιάς, με αφορμή τη συμπλήρωση φέτος εκατό χρόνων από την εκδημία του (+1903). Την πρωτοβουλία της οργάνωσης είχε η Μονή, με την ευλογία της Ιεράς Μητροπόλεως Κισάμου και Σελίνου. Προηγήθηκε θεία Λειτουργία και επιμημόσυνη δέηση στη Μονή, ιερουργούντων των Σεβασμ. Μητροπολιτών Κισάμου και Σελίνου Ειρηναίου, και Αρκαλοχωρίου Ανδρέου, αδελφών της Μονής και ιερέων της περιοχής. Τους συνέδρους (εκπροσώπους των Αρχών του τόπου και δεκάδες άλλους προσκεκλημένους) χαιρέτησε εκ μέρους της Μονής ο εκ των αδελφών αυτής Αρχιμ. Αμφιλόχιος Ανδρονικάκης, Πρωτοσύγκελλος της Ι. Μητροπόλεως Κισάμου και Σελίνου. Για το πρόσωπο και την προσφορά του τιμωμένου και γενικότερα για την εποχή του μιλησαν ο Καθηγ. Πασχάλης Κιτρομηλίδης (με θέμα Εκκλησία και Ιστορία) και ο Σεβασμ. Μητροπολίτης Αρκαλοχωρίου, Καστελλίου και Βιάννου Ανδρέας (Ο Παρθένιος Περίδης). Χαιρέτησαν οι Βουλευτές Σ. Βαλυράκης και Εμμ. Σκουλάκης, ο Νομάρχης Χανίων Γ. Κατσανεβάκης και ο Δήμαρχος Κολυμπαρίου Εμμ. Ροσμαρής. Την εκδήλωση έκλεισε ο Σεβασμ. Μητροπολίτης Κισάμου και Σελίνου Ειρηναίος. Συντονιστής της εκδήλωσης στην ΟΑΚ ήταν ο Σταμάτης Αποστολά-

κης. Ακολούθησε γεύμα (προσφορά της Μονής), κατά το οποίον ο Ηγούμενος Αρχιμ. Χρύσανθος Κελαϊδής εξέφρασε ευχαριστίες.

«Κοίταξα πίσω μου, είδα Ιστορία. Ένοιωσα τον προορισμό. Κοίταξα γύρω μου, είδα χάος. Σκέφτηκα ότι χρειάζεται πρόσωπο. Κοίταξα μπροστά μου, είδα δρόμο. Κατάλαβα ότι αξίζει να προσπαθήσω. Κοίταξα μέσα μου, είδα πίστη. Ήξερα ότι θα φτάσω σήγουρα στη νίκη».

Λόγια βγαλμένα από την ψυχή ανώνυμου αγωνιστή της Κύπρου. Λόγια που ενσάρκωσε ο μεγάλος άνδρας της κρητικής γης εθναπόστολος, ιεραπόστολος, ιεροδιάσκαλος και αγωνιστής της ελευθερίας Αρχιμ. Παρθένιος Περίδης, γόνος της Κισάμου και αδελφός της καθ' ημάς Ιεράς Μονής Οδηγητρίας Γωνιάς, πρωτουργός της κρητικής επαναστάσεως του 1866 και Πρόεδρος της κρητικής επαναστατικής Συνελεύσεως 1866-1869, στη μνήμη του οποίου ανάβομε σήμερα ένα κεράκι με την ευκαιρία των εκατό χρόνων από την κοίμησή του (1903-2003). Ένα κεράκι για να φωτίζει όχι τη ζωή του και το δρόμο του, αλλά για να γίνεται υπογραμμός στη ζωή των νεότερων γενεών.

(Απόσπασμα από τον εναρκτήριο χαιρετισμό του Αρχιμ. Αμφιλ. Ανδρονικάκη, αδελφού της Μονής Γωνιάς, κατά την παραπάνω εκδήλωση).

24. Αξιωματικοί και Σπουδαστές της Σχολής Εφέδρων Αξιωματικών Πεζικού (ΣΕΑΠ) από το Ηράκλειο.

24. Ομάδα από την Αθήνα, που φιλοξενείται στη Δημοτική Επιχείρηση Κολυμπαρίου "ΔΙΚΤΥΝΑ".

29. Τελειόφοιτοι του Τμήματος Θεολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών. Τους καλωσόρισε ο Πρόεδρος του Ιδρύματος Σεβασμ. Μητροπολίτης Κισάμου και Σελίνου Ειρηναίος.

ΑΞΙΟΣ!

Η Αγία και Ιερά Σύνοδος του Οικουμενικού Πατριαρχείου, ύστερα από πρόταση του Παναγιωτάτου Οικλ. Πατριάρχου, εξέλεξε ομόφωνα σε Βοηθό Επίσκοπο του Σεβασμ. Μητροπολίτου Βελγίου Παντελεήμονος του Αρχιμ. Αθηναγόρα Peckstadt, υπό τον τίτλο Σινώπης. Ο νέος Επίσκοπος έχει βρεθεί πολλές φορές στην ΟΑΚ και στο ΕΚΝ. Αποτελεί πολύτιμο λειτουργό της Ορθοδοξίας στο πολιτικό παίκτη της Ευρώπης. Ευχόμεθα να ευλογεί πλούσιως ο Θεός τη ζωή και τη διακονία του.

Από την κίνηση του Γεν. Διευθυντού Αλεξ. Παπαδερού:

Απρίλιος

6. Εκδήλωση του Δημοτικού Σχολείου και του Γυμνασίου Κολυμπαρίου για τη συμπλήρωση εκατό χρόνων από τον θάνατο του Αρχιμ. Παρθενίου Περίδη.
- 16.-19. Διεθνές συνέδριο στην Αθήνα με θέμα "Πολιτισμοί και Δημόσιο Δίκαιο", που οργάνωσε το Ευρωπαϊκό Κέντρο Δημοσίου Δικαίου. Ο Αλέξ. Παπαδερός ανέπτυξε το θέμα: **ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ - Μερικές παραπρήσεις ορολογίας**.
29. Εναρκτήρια θεατρική παράσταση (στα Χανιά) του έργου "Το Ελληνάκι του Καυκάσου" του Γεωργιανού Συγγραφέα Nodar Dumbadze, σε μετάφραση Ταμάρας Μέσχη. Στο τέλος της παράστασης ο Α. Παπαδερός καλωσόρισε την T. Μέσχη και ενημέρωσε τους θεατές για τη μεγάλη προσφορά της στα Ελληνικά Γράμματα και στο Πατριαρχείο της Γεωργίας.

Μάιος

- 1.- 4. Ευρωμεσογειακό Φόρουμ για την κοινωνία των πολιτών. Προήδρευσε στην ομάδα, που ασχολήθηκε με το θέμα: "Διάλογος Θρησκειών".
8. Συνεδρία στην έδρα της Περιφέρειας Κρήτης, ως μέλος της Οργανωτικής Επιτροπής του συνεδρίου των Κρητών Όπου Γης, που θα πραγματοποιηθεί τον Αύγουστο στην ΟΑΚ.
19. Εκδήλωση μνήμης στα Χαιρεθιανά για την 62η επέτειο της Μάχης της Κρήτης, που οργάνωσε ο Δήμος Μηθύμνης.
21. Εκδήλωση στον Καλλικράτη Σφακίων για την ίδια επέτειο.
22. Εκδήλωση στον Άστρικα, όπου έγινε η τελευταία σύγκρουση με τους κατακτητές στην Κρήτη.

Ιούνιος

12η ΓΕΝ. ΣΥΝΕΛΕΥΣΗ ΤΟΥ ΚΕΚ

Ο Αλέξ. Παπαδερός απουσίασε στο εξωτερικό από 18. Ιουνίου μέχρι 2. Ιουλίου. Αρχικά επισκέφθηκε τη Γερμανία και στη συνέχεια τη Νορβηγία, όπου (TRONDHEIM) έλαβε μέρος στη 12η Γενική Συνέλευση του Συμβουλίου Ευρωπαϊκών Εκκλησιών (KEK), ως μέλος της Αντιπροσωπείας του Οικουμενικού Πατριαρχείου, Πρόεδρος της οποίας ήταν ο Σεβασμ. Μητροπολίτης Ηλιούπολεως και Θήρων Αθανάσιος. Προηγήθηκε η τελευταία συνεδρία της Κεντρικής Επιτροπής του KEK υπό την προεδρία του Σεβασμ. Ελβετίας *Ieremia*.

Μέλον του KEK είναι 126 Εκκλησίες της Ευρώπης (Ορθόδοξες, Αγγλικανικές, Προτεσταντικές, Παλαιοκαθολικές). Η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία δεν είναι ακόμη τακτικό μέλος, υπάρχει όμως στενή συνεργασία. Το θέμα της Συνέλευσης ήταν: **"Ο ΙΗΣΟΥΣ ΧΡΙΣΤΟΣ ΘΕΡΑΠΕΥΕΙ ΚΑΙ ΚΑΤΑΛΛΑΣΣΕΙ. Η ΜΑΡΤΥΡΙΑ ΜΑΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ"**. Την πρώτη και βασική ομιλία επί του θέματος έκαμψε ο Παναγιώτας Οικουμενικός Πατριάρχης *Bartolomaios* κατά την εναρκτήρια ακολουθία (26.6.), στην οποία μετείχαν και άλλοι Αρχηγοί Εκκλησιών, ο βασιλιάς της Νορβηγίας, ο πρωθυπουργός και άλλοι αξιωματούχοι της χώρας αυτής.

Ο Παναγιώτας είπε, στην αρχή της ομιλίας του: **"Τό 1979 το Οικουμενικόν Πατριαρχεῖον ύπεδέχθη εύχαριστως τίν 8ην Γενικήν Συνέλευσιν εἰς τίν**

'Ορθόδοξον 'Ακαδημίαν αύτοῦ τῆς Κρήτης, εἰς τὸν Νότον τῆς Εύρωπης, εἰς τίν νῆσον, ὅπου ἔφεραν τὸ Εὐαγγέλιον ὁ Ἀπόστολος Παῦλος μετά τοῦ μαθητοῦ αύτοῦ Τίτου. Ἀποτελεῖ σήμερον εύχαριστοιν ὁ ύποδοκή ήμῶν ἐν τῇ 12ῃ Συνελεύσει εἰς τὸν Βορράν τῆς Εύρωπης, παρουσίᾳ τῆς ὑμετέρας Μεγαλειότητος καὶ ύπό τίν σκιάν (σκέπην) τοῦ προκατόχου ὑμῶν καὶ μάρτυρος Ἀγίου Ὁλαφ, εὐαγγελιστοῦ τῆς εὐδαίμονος καὶ φιλοξένου αὐτῆς χώρας". Ο Αλέξ. Παπαδερός έφερε ενώπιον της Συνελεύσεως και το θέμα της Ολυμπιακής Εκεχειρίας. Η Συνέλευση επεδοκίμασε την πρωτοβουλία για την αναβίωση του αρχαίου αυτού θεσμού και εκάλεσε τις Εκκλησίες - μέλη, να στηρίξουν την προσπάθεια.

«ΧΕΙΜΑΖΕΤΑΙ Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ, ΑΛΛ' ΟΥ ΚΑΤΑΠΟΝΤΖΕΤΑΙ»
(Ιωάν. Χρυσόστομος)

Οικουμενική διακονία 30 ετών

Ο Γεν. Διευθυντής της ΟΑΚ εξελέγη για πρώτη φορά το 1974 από τη Γεν. Συνέλευση του Συμβουλίου Ευρωπαϊκών Εκκλησιών - KEK (Engelberg Ελβετίας) μέλος της Κεντρικής Επιτροπής του διεκκλησιαστικού αυτού Οργανισμού, ως εκπρόσωπος του Οικουμενικού Πατριαρχείου, στη θέση που κατείχε μέχρι τότε ο Σεβασμ. Μητροπολίτης Καλαβρίας Αιμιλιανός. Επανεκλεγόμενος από όλες τις μετέπειτα Γεν. Συνέλευσεις, υπηρέτησε επί 30 συναπτά έτη στη θέση αυτή (και για διάστημα 6 μηνών στη θέση του Προέδρου, μετά τη λήξη της θητείας στην προεδρία του Πατριάρχου Μόσχας Αλεξίου Β'). Με επιστολή του προς τον Οικουμενικό Πατριάρχη (14/19.Μαρτίου 2002) ο Αλέξ. Παπαδερός παρεκάλεσε να απαλλαγεί από την παραπάνω ευθύνη. Αυτό και έγινε στο Trondheim. Τις θέσεις του Οικουμενικού Πατριαρχείου στην Κεντρική Επιτροπή, που αυξήθηκαν σε τρεις, κατέλαβαν νεοεκλεγέντες οι Σεβασμ. Μητροπολίτες Σασίμων Γενναδίος και Γαλλίας Εμμανουήλ, καθώς και ο Αρχιμ. Βενέδικτος Ιωάννου, Μόνιμος Αντιπρόσωπος του Πατριαρχείου στην έδρα του Παγκοσμίου Συμβουλίου Εκκλησιών.

12η Γεν. Συνέλευση ΚΕΚ: Ο Ελβετίας Ιερεμίας, ο Οικ. Πατριάρχης Βαρθολομαίος, ο Βασιλιάς της Νορβηγίας Harald V και ο Πρωθυπουργός Kjell Magne Bondevik.

Μέλη της Αντιπροσωπείας του Οικουμενικού Πατριαρχείου και της Εκκλησίας Κύρου (Κ) στη διάρκεια γεύματος στο Τρόντχαμ (29. Ιουνίου). Από αριστερά: Τριμυθούντος Βασίλειος (Κ), Γαλλίας Εμμανούήλ, Ελβετίας Ιερεμίας (μέχρι το τέλος της 12ης Συνελεύσεως Πρόεδρος του ΚΕΚ), Ήλιουπόλεως και Θήρων Αθανάσιος (Πρόεδρος της Πατριαρχικής Αντιπροσωπείας και οικοδεσπότης στο γεύμα), Αλέξ. Παπαδερός, Μ. Πρωτοπο. Γ. Τσέτσης, Ελένη Μπολιάκη, Α. Βίττης (Κ), Γ. Κάκουρας και Αρχιμ. Βενέδικτος Ιωάννου, Μόνιμος Αντιπρόσωπος του Οικ. Πατριαρχείου στην έδρα του Παγκ. Συμβουλίου Εκκλησιών, Σασίμων Γεννάδιος, Γρ. Λαζαρενζάκης, Ανατρίας Μιχαήλ.

A.K.
dokimi

Χορωδία Νορβηγών (συνοδευόμενη από μπουζούκι) αποδίδει σε άπαιστα Ελληνικά και με θαυμαστή αυθεντικότητα τραγούδια της χώρας μας σε υπαίθρια εκδήλωση της Γεν. Συνέλευσης του KEK (29 Ιουνίου).

Ένας Νορβηγός με παραδοσιακή κρητική ενδυμασία σέρνει τους ελληνικούς χορούς, στο ρυθμό των τραγουδιών της χορωδίας.

ΧΡΙΣΤΙΑΝΑ ΤΑ ΤΕΛΗ ΤΗΣ ΖΩΗΣ ΗΜΩΝ

Δρος Αλεξ. Κ. Παπαδερού

Γεν. Διευθυντού της Ορθοδ. Ακαδημίας¹

Θα ήθελα να αρχίσω την εισήγηση μου με μια υπόθεση: Ότι δηλαδή οι περισσότεροι από σας, όταν είδατε στο πρόγραμμα της Ημερίδας και ένα θέμα μη ιατρικό, αισθανθήκατε μια απορία, ανάλογη προς τη δική μου έκπληξη όταν μού ζητήθηκε να απευθύνω λίγα λόγια στην αγάπη σας.

Υπολογίζοντας στην επιείκειά σας και θεωρώντας εξαιρετική την τιμή της πρόσκλησης, επιθυμώ να ευχαριστήσω θερμά τον Καθηγητή Δ. Μπούμπα και το νέο Διοικητικό Συμβούλιο της Ιατρικής Εταιρείας Χανίων. Εύχομαι να συνεχίσει και να τονώσει ακόμη περισσότερο τη δημιουργική παράδοση της Εταιρείας, για την οποία είμαστε περήφανοι.

Στην ευγενή πρόσκλησή σας διέγνωσα τη διάθεση για διεπιστημονικό διάλογο. Γνωρίζετε ότι στην Ορθόδοξη Ακαδημία τον επιδιώκουμε και τον ασκούμε σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. Υπήρξε θετική η σχετικά πρόσφατη συνεργασία με μερικούς από σας στα πλαίσια του προγράμματός μας ΚΡΗΤΗ 2020 - Υγεία², αλλά και σε άλλες διοργανώσεις. Παραμένουμε πρόθυμοι για κάθε συνεργασία που προάγει την επιστήμη και υπηρετεί ανάγκες του τόπου.

Στην πρόσκλησή σας διέγνωσα επίσης, ότι ανοίγετε ένα παράθυρο στην πληρέστερη, πιο σφαιρική θέαση του ανθρώπου τον οποίον υπηρετείτε, ασκώντας το φιλάνθρωπον επιτίθεμα της Ιατρικής. Λέγεται πως η διαχρονική πορεία και η ποιότητα της Ιατρικής βρίσκεται σε άμεση συνάρτηση προς την εκάστοτε και εκασταχού αντίληψη περί του ανθρώπου. Αν αυτό είναι αλήθεια - και νομίζω πως είναι -, γίνεται φανερό, ότι το ερώτημα "τί έστιν ανθρωπος", επίκαιρο πάντοτε, προσλαμβάνει σήμερα νέες διαστάσεις, λόγω των εν γένει κοινωνικών και πολιτισμικών ανακατατάξεων και των εν πολλοίς πρωτόφαντων και επαναστατικών επιστημονικών γνώσεων και εφαρμογών, ιδίως στην περιοχή της Βιοϊατρικής και της Βιοτεχνολογίας. Η αναμφιβόλως αναγκαία εξειδίκευση αναγνωρίζεται ότι χρειάζεται αυτή τη σφαιρική θέαση του ανθρώπου και τον προς τούτο αναγκαίο διεπιστημονικό διάλογο.³

Εκείνο που ζητήθηκε από μένα είναι μια προσέγγιση της Τρίτης Ηλικίας με βάση την τοπική μας παράδοση, σε συσχετισμό με την εκκλησιαστική μας ζωή.

Για προγενέστερους αιώνες, αλλά' ακόμη και για τη δική μου γενιά θα έλεγα πως είναι δύσκολο, αν όχι αδύνατο, να ξεχωρίσουμε το τοπικό από το εκκλησιαστικό. Στο μεταξύ ο τρόπος που κληρονομίσαμε αρχίζει να υποχωρεί. Ο κοινωνικός και πολιτισμικός μας ιστός γίνεται ολοένα και πιο αχαμνός. Το γεγονός αυτό δημιουργεί καινούρια προβλήματα κοινωνικά, οικονομικά, διανθρωπίνων σχέσεων, ψυχολογικά, αλλά και ιατρικά. Αυτά έχουν επιπτώσεις και στην υγεία μας, πιο αισθητές ίσως κατά την Τρίτη Ηλικία.

Για λίγες σκέψεις και επισημάνσεις επέλεξα ως αφετηρία μια από τις δεσμείς, που αναπέμπονται κατά τη διάρκεια της θείας Λειτουργίας και άλλων iερών ακολουθιών. Την έχετε χωρίς άλλο ακούσει κάμποσες φορές. Λέγει:

*"Χριστιανά τά τέλη τῆς ζωῆς ἡμῶν,
ἀνάδυνα, ἀνεπάσχυντα, εἰρηνικά
καὶ καλήν ἀπολογίαν
τίν επὶ τοῦ φοβεροῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ αἴτοσώμεθα".*

Τί προτρέπει η Εκκλησία να ζητούμε; Πρώτον, τέλη ζωῆς χριστιανικά, ανάδυνα, ανεπάσχυντα, εἰρηνικά. Δεύτερον, καλήν απολογία την ώρα της Κρίσεως. Είναι λοιπόν μια ευχή, που εκτείνεται και στα επέκεινα του επίγειου βίου. Προηγείται ένα άλλο αίτημα: Ζητούμε να μας καταξιώσει ο Κύριος, να διέλθουμε τον υπόλοιπον χρόνον της ζωῆς μας με ειρήνη και μετάνοια, που είναι προϋποθέσεις για τα λοιπά ως άνω αιτήματα. Άλλωστε, ο καθημερινός αυτοέλεγχος υπήρξε από παλιά μια σοφή συμβουλή: Μην παραδοθείς στον ύπνο, πριν αναλογισθείς το βράδυ τρεις φορές "ποί παρέβην, τί δ' ἔρεξα, τί μοι δέον καί οὐκ ἐτελέσθη" (Πυθαγόρας).

Μια πρώτη, εύλογη ένστασί σας θα μπορούσε να είναι, ότι τα τέλη της ζωῆς δεν αφορούν μόνο στην Τρίτη Ηλικία. Θα μπορούσατε να μού υπενθυμίσετε, ότι κάτι

¹ Εισήγηση στην Ημερίδα με θέμα "Επικαιρά θέματα Γεροντιολογίας και Γηριατρικής", που οργάνωσαν η Ιατρική Εταιρεία Χανίων, η Παθολογική και Ρευματολογική Κλινική του Πανεπιστημίου Κρήτης και η Ορθόδοξη Ακαδημία Κρήτης (Χανιά, 22-2-03).

² ΚΡΗΤΗ 2020 - Υγεία. Έκδοση Ορθόδοξου Ακαδημίας Κρήτης και Τμήματος Ιατρικής του Πανεπιστημίου Κρήτης (2001).

³ Θυμούμαι πόσον έντονα είχε υποστηρίξει αυτή την ανάγκη ο σπουργινός Υπουργός Υγείας και Πρόνοιας Καθηγητής Κωνσταντίνος Στεφανής στην Β' Διάσκεψη για την ειρήνη και τη ζωή, που είχαμε οργανώσει στην Ορθόδοξη Ακαδημία τον Μάιο του 1986, με το και σήμερα δυστυχώς επικαιρό θέμα: Ψυχολογικές διαστάσεις της πυρηνικής απειλής και το αίτημα της ειρήνης. Βλλ. ΔΙΑΛΟΓΟΙ ΚΑΤΑΛΛΑΓΗΣ 2 (1986).

τέτοιο δεν ίσχυσε ούτε καν για τη δεύτερη γενιά των ανθρώπων. Ο Κάιν δεν άφησε τον Άβελ να φθάσει στην Τρίτη Ηλικία! (Γεν. 4). Ακόμη, ότι κάθε στιγμή μπορεί να φέρει και το τέλος. Μυριάδες είναι, άλλωστε, οι περιπτώσεις, όπου η ανθρώπινη ζωή δεν βλέπει καν το φως της ημέρας. Μία πραγματικότητα, που θυμίζει τον κλαυθυμό του Σενέκα για τα δύσμοιρα εκείνα παιδιά της εποχής του, η πρώτη μέρα των οποίων ήταν και η τελευταία.⁴ Για λόγους διαφορετικούς βέβαια, από εκείνους που ταλαιπωρούν σήμερα πολλά νεογνά, π.χ. εδώ στα Χανιά.

Οι κίνδυνοι της ζωής από αιτυκήματα και άλλους απρόσμενους και αιφνίδιους θανάτους είναι τόσοι πολλοί, ώστε δύσκολα μπορεί με κάποια σιγουριά να λέει ο γέρος στο νιό:

**Εκεία που ήσουν ήμουνε
κι έπαι που 'μαι θα 'ρθεις.**

Αν πάντως δεχθούμε ότι κατά κανόνα τηρείται η φυσιολογική ροή των σταδίων της ζωής, πρέπει να επιστρέψουμε και την ουσιώδη διαφορά. Αυτή συνίσταται στο γεγονός, ότι ο άνθρωπος της Πρώτης και της Δεύτερης Ηλικίας γνωρίζει πως υπάρχει και η Τρίτη. Ενώ ο της Τρίτης γνωρίζει, ότι δεν υπάρχει Τέταρτη!

Ερωτάται λοιπόν: Πώς διανύει ο άνθρωπος αυτό το τρίτο στάδιο της ζωής του; Σε ποιό κοινωνικό περιβάλλον; Ποιά βακτηρία του προσφέρει η Εκκλησία, ποιά η κοινωνία, ποιά η Ιατρική και το εν γένει Σύστημα Υγείας;

Παρακολουθώντας τον άνθρωπο της Τρίτης Ηλικίας στην ιστορική διαδρομή του τόπου μας, θα μπορούσαμε, κατ' αρχήν, να πούμε, ότι δεν πορεύεται μόνος. Αυτό δεν ισχύει πια ως κανόνας, διακρίνει όμως ακόμη την κοινωνία μας από εκείνη των περισσοτέρων χωρών του δυτικού κόσμου.

Είναι, ωστόσο, εμφανείς οι αλλαγές και στη χώρα μας όσον αφορά στη θέση που είχαν στην καθημερινή ζωή οι γονείς, η γιαγιά -η λάλη - και ο παππούς μας. Τη θέση που είχαν στο οικογενειακό περιβάλλον. Στις διανθρώπινες σχέσεις. Εκεί όπου έπρεπε να επιβεβαιώνεται καθημερινά το “*τίμα τον πατέρα σου και τίν μπτέρα σου*”. Όπου δεν ήταν πρέπον να κάθεσαι διπλοποδητί μπροστά τους. Όπου είχε υπαρξιακή αξία για σένα το “*ευχή γονιού αγόρασε και στα βουνά προπάθιε*”. Με άλλα λόγια, εκεί που ο άνθρωπος της Τρίτης Ηλικίας δεν αισθάνονταν ούτε μόνος, ούτε προπαντός περιττός, ένα βάρος - με όλες τις δυσμενείς επιπτώσεις για την υγεία του, την ψυχική και όχι μόνο. Ήταν παρών στο τρα-

γούδι, στα πειράγματα, στα χαριτολογήματα, στα παρατούκλια. Στο παιχνίδι πεθεράς και νύφης.

Παρών στην ανατροφή των παιδιών. Στο χορατό για τον γεροδεκουτιάρη με τις παράταιρες ερωτιές του. Στον παρηγορητικό, αν όχι και ιαματικό περίγελο για τη γρα, που ακούει τη “διάγνωση” του γιατρού πως ήθελε αποθάνει αν δεν τρώει μέλι γι' η αν δεν παντρεφτεί ντελόγο - και κείνη να απαντά με ινάτι:

Ντα Θωρείς, γιατρέ, νάχω 'γω δόντια για το μέλι;

Το σπίτι, το οικογενειακό, το συγγενικό και το ευρύτερο κοινωνικό, αλλά και το φυσικό περιβάλλον ήταν ο κόσμος ο μικρός κι ωστόσο μέγας, θέλω να πω πλούσιος για να τρέφει τον άνθρωπο μέσα στη φτώχεια και στα τόσα βάσανα και να οδηγεί τα τέλη της ζωής ειρηνικά στην ολοκλήρωση. Το αργό, ήσυχο σβήσιμο, που φέρνει τον θάνατο, τα περί αυτόν και μετά από αυτόν, το μοιρολόι, τα νεκρικά έθιμα, τα μνημόσυνα, η πνευματική διάσταση των συναφών αντιλήψεων και πράξεων, γενικά η βίωση του θαύματος της ζωής και του μυστηρίου του θανάτου με την εσχατολογική προοπτική του “*προσδοκῶ ἀνάστασιν νεκρῶν καὶ ζωῆν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος*”, όλα αυτά και άλλα παρόμοια ήταν συνοδά φαινόμενα της Τρίτης Ηλικίας και γνωρίσματα του πολιτιστικού και θρησκευτικού μας βίου.

Αυτό το πνευματικό και κοινωνικό υπόστρωμα της ζωής μας διατηρείται ακόμη. Συμβαίνουν όμως και αλλαγές που ανατρέπουν πολλά αυτονότα και απαιτούν σχεδόν βίαιη προσαρμογή του ανθρώπου και της κοινωνίας προς καινοφανείς πραγματικότητες. Οι επιπτώσεις τους και επί της υγείας είναι, νομίζω, ανάγκη να παρακολουθούνται με επιστημονική υπευθυνότητα και πνευματική εγρήγορση, αν θέλουμε να είναι πράγματι χριστιανικά τα τέλη της ζωής, της δικής μας και των ανθρώπων μας, ανώδυνα, ειρηνικά και ανεπαίσχυντα.

Σεις οι γιατροί γνωρίζετε καλύτερα από τον καθένα πόσον ιδίως στην Τρίτη Ηλικία πληθύνονται, συμπορεύονται και αλληλεξαρτώνται τα σωματικά και τα ψυχικά αρρωστήματα. Όπως λέγεται στη Σοφία Σειράχ, η ζήλεια και ο θυμός ελαττώνουν τις ημέρες της ζωής, η δε μέριμνα φέρνει πρόωρο γήρας.

(Σειρ. 30, 24).

Δεν θα ήθελα στο σημείο αυτό να αποσιωπήσω έναν επαίνο, τον οποίον έχει απονείμει στους γιατρούς ένας από τους πιο μεγάλους διανοτές και βαθύταχτους Πατέρες της Εκκλησίας του 4ου αιώνα, ο Αγιος Γρηγόριος ο Νύστος. Έγραφε σε έναν Αρχιατρό της εποχής του:

⁴ Ο Σενέκας εννοούσε εκείνα τα παιδιά, η από τον νόμο μη τιμωρούμενη αυθαιρεσία του πατέρα επέτρεπε σ' αυτόν να τα πετάξει στους σκύλους, αν δεν του άρεσαν!

Θα κάμεις πιο ενδιαφέρουσα, πιο επιδέξια την επιστήμη σου και πιο πολλούς θα έχεις της φιλανθρωπίας καρπούς, "οù μέχρι τών σωμάτων περιορίζων τίν εκ τῆς τέχνης χάριν, ἀλλά καὶ τῶν ψυχικῶν ἀρρωστημάτων ἐπινοῶν τίν διόρθωσιν". Εμπιστεύεται στο γιατρό και τα ψυχικά ζητήματα, την επί των οποίων αποκλειστική αρμοδιότητα διεκδικούσαν παλαιόθεν οι ιερείς. Ο επίσκοπος Γρηγόριος δεν παραιτείται βέβαια από το μερίδιο της ευθύνης, που του ανήκει εν προκειμένῳ. Εμμένει όμως στην ψυχοσωματική ενότητα του ανθρώπου, η οποία πιστεύεται ότι πρέπει να επανέλθει στο κέντρο της προσοχής και του ιατρού και του ιερέα και όλων μας.

Θα μου επιτρέψετε να σας ενημερώσω στο σημείο αυτό για μια δραστηρότητα, που αναπτύσσεται τον τελευταίο καιρό προς την κατεύθυνση αυτή σε πανευρωπαϊκό επίπεδο. Είναι γνωστό, ότι σε όλες τις χώρες υπάρχουν κληρικοί και λαϊκοί, στους οποίους έχει ανατεθεί η πνευματική, καμμιά φορά και η κοινωνική μέριμνα για τους ανήμπορους και για τους ασθενείς σε νοσοκομεία και όπου αλλού. Υπάρχει όμως αναγνώριση της ανάγκης, να βελτιωθεί το προσφερόμενο έργο.

Το θέμα αυτό διαπραγματεύθηκαμε στην Ορθόδοξη Ακαδημία το έτος 2000, στα πλαίσια ειδικής πανευρωπαϊκής Διάσκεψης. Το αποτέλεσμα ήταν, να ιδρυθεί κατά τη Διάσκεψη εκείνη το "Ευρωπαϊκό Δίκτυο Ποιμαντικής Διακονίας στον Χώρο της Υγείας" (European Network of Health Care Chaplaincy), με την ευλογία του Οικουμενικού Πατριάρχου Βαρθολομαίου. Επικεφαλής του Δικτύου εξελέγη ο π. Σταύρος Κοφινάς, διακεκριμένος επιστήμων και κληρικός, εξιδικευμένος στα συναφή ζητήματα. Στόχος του Δικτύου είναι η δημιουργία των προϋποθέσεων για ετοιμασία εξειδικευμένων στελεχών, ώστε να προσφέρεται πνευματική διακονία υψηλής ευθύνης, σε συνεργασία βέβαια με τους γιατρούς και τους λοιπούς θεράποντες της υγείας. Στο Δίκτυο συνεργάζονται αρμόδια πρόσωπα όχι μόνον από τον Χριστιανισμό, αλλά και από άλλες θρησκευτικές παραδόσεις.

Επιτρέψατε να θέσω υπό την κρίση σας, ενδεικτικά μόνο, μερικά από τα ζητήματα, που αφορούν στην Τρίτη Ηλικία, για την αντιμετώπιση των οποίων κρίνεται σήμερα επιβεβλημένη η συντονισμένη ιατρική, κοινωνική και πνευματική αρωγή.

Όπως είπαμε, όσο και αν τα τέλη της ζωής δεν αφορούν μόνο στην Τρίτη Ηλικία, αυτή βρίσκεται πιο κοντά στο τέλος. Αυτό γίνεται προοδευτικά αισθητό με την εμφάνιση των διαφόρων συμπτωμάτων της γήρανσης, με τα γενικά και τα εξατομικευμένα γνωρίσματά της.

Ένα πρώτο ερώτημα:

Ποιός και πώς με προετοιμάζει, ώστε όχι μόνο τα τέλη της ζωής μου, αλλά ολόκληρο το στάδιο της Τρίτης Ηλικίας να είναι όπως το εύχεται η δέοση; Εξαντλείται π.χ. η αποστολή του γιατρού και του Συστήματος Υγείας στο να με υποδεχθεί ως άρρωστο; Ή μπόρω να περιορίσει τις δοκιμασίες του κορμού και της ψυχής μου, λόγου χάρη με έγκαιρη και επαρκή προληπτική πληροφόρηση και ιατροφαρμακευτική συνδρομή; Μήπως αυτό είναι το κατ' εξοχήν ζητούμενο, ωφέλιμο και ενδιαφέρον στο "γηράσκω ἀεί διδασκόμενος";⁵

Λέγω ενδιαφέρον, επειδή δεν διστάζω να ομολογήσω ενώπιόν σας μια προσωπική μου ιδιοτροπία, μήπως και τη θεραπεύσετε, αν την βρείτε παθολογική. Σας λέγω λοιπόν, ότι είναι περίου γοπευτικό, να "κουβεντιάζεις" με το κορμί σου, παρακολουθώντας τον καθημερινό αγώνα του για ζωή. Και να μη στρέφεσαι π.χ. με παράπονο ή και οργή προς το πόδι σου, επειδή άρχισαν τα ρευματικά να το βασανίζουν. Να κουβεντιάζεις μαζί του με συμπάθεια και να το ευχαριστείς, που τόσα χρόνια σήκωνε το βάρος σου, αδιαμαρτύρητα!

Στο Κατά Ιωάννην Ευαγγέλιον έχουμε μια χαρακτηριστική παράσταση της γήρανσης:

"Οταν ήσουν νεότερος, έδενες τη ζώνη στη μέση σου

και πήγαινες όπου ήθελες·

όταν όμως γεράσεις,

θ' απλώσεις τα χέρια σου και άλλος θα σε ζώσει και

θα σε πάει εκεί που δεν θέλεις!"

(Ιωάν. 21, 18).

Η αποδοχή της μετάβασης αυτής από την αυτονομία στην εξάρτηση και γενικότερα η εξοικείωση με τη διαδικασία της γήρανσης δεν είναι καθόλου εύκολη υπόθεση. Το γνωρίζει η Εκκλησία και δέεται: Κύριε, "τό γῆρας περικράτησον τούς δλιγοφύχους παραμύθησον". Όμως και σ' αυτό, όπως και σε όλα τα άλλα εκδηλώματα της θείας φιλανθρωπίας, ο Θεός εργάζεται με χέρια ανθρώπων. Με γνώσεις και μέσα ανθρώπων. Με συνειδήσεις ανθρώπων.

Λοιπόν, το να είναι τα τέλη χριστιανά, ανάδυνα, ανεπάσχυντα και ειρηνικά αφορά σε μένα πρώτοτα, που βιώνω κάθε μέρα και πιο έντονα και υπαρξιακά εκείνο που ήξερα να λένε: Ότι "τό γῆρας οὐκ ἔρχεται μόνον"! Καί ότι όσα φέρνει δεν είναι τα πλέον ευάρεστα... Χρειάζεται άσκηση δική μου στην παραίτηση από προσφιλείς συνήθειες, ικανότητες και ελευθερίες. Αυτό φοβούμαι πως θα γίνεται ολοένα και πιο δύσκολο για τις επόμενες γενιές, τις πρόωρα και πλήρως ανεξαρτητοποιημέ-

⁵ Η πλήρης φράση που είπε Σόλων ο Αθηναίος, ένας από τους επτά σοφούς της αρχαιότητας, είναι: "γηράσκω δ' ἀεί πολλά διδασκόμενος" (Λεξικό Μπαμπινιώτη, 420).

νες και καλοζωϊσμένες. Γιατί

**Απού κοπελομάθει
δε γεροντοεχνά**

Γνωστό, άλλωστε, πως:

**Εγλυκάθει η γρα στα σύκα
κι όλη νύχτα τ' ανεζήτα.**

Πολύ περισσότερο, επειδή η κοινωνία της αφθονίας και της κατανάλωσης απομακρύνει τον άνθρωπο από τη σοφή συμβουλή:

**Απού δεν έχει ό,τι αγαπά,
ας αγαπά ό,τι έχει.**

Συμβουλή της ολιγάρκειας, της αυτάρκειας.

Χρειάζεται όμως άσκηση και όλων εκείνων, που με τον ένα ή τον άλλο τρόπο με συνοδεύουν στην Τρίπο Ηλικία. Άσκηση στην προθυμία, στην κατανόηση, προπαντός στην πολύπαθη αγία, που λέγεται υπομονή! Μέχρι πρότινος τη διαδικασία της γήρανσης συνόδευε, όπως είπαμε, η οικογένεια με τα τέκνα και τα τέκνα των τέκνων, που είναι ο στέφανος των γερόντων κατά την Π. Διαθήκη (Παροιμ. 17, 6). Αυτή η οικογένεια δεν είχε σίγουρα την ιατρική και ψυχολογική γνώση που διαθέτουμε σήμερα για τις ψυχοσωματικές μεταβολές που χαρακτηρίζουν τη γήρανση. Το έλλειμμα όμως αναπλήρωνε η πείρα, η γνώση πρακτικών συνταγών και κειρισμών, προπαντός όμως η αγάπη, το σέβας, η κοινωνική αλληλεγγύη, η κατανόηση για τις όποιες παραξενίες. Και εξασφάλιζε την απαραίτητη θαλπωρή και σιγουριά, που στερούσε από την πλευρά της η ψυχοσωματική αλλοίωση.

Το ερώτημα που πρέπει να τεθεί σήμερα υπεύθυνα και σοβαρά είναι, νομίζω, κατά πόσον ο σύγχρονος λειτουργός της ιδρυματικής, προνοιακής και ιατρικής μέριμνας εκπαιδεύεται σωστά και ενισχύεται πνευματικά και επαγγελματικά επαρκώς, ώστε να οπλίζεται με τις γνώσεις και τις ψυχικές εκείνες δυνάμεις, που είναι αναγκαίες για μια ανθρώπινη αναστροφή με τον γηράσκοντα συνάνθρωπο. Μια πολύ θετική εμπειρία έχουμε στην Ιερά Μητρόπολη Κισάμου και Σελίνου με το Αννουσάκειο Ίδρυμα και το πρόγραμμα της κατ' οίκον βοήθειας για τις δυο επαρχίες. Στο έργο αυτό έχουν κεντρική θέση έννοιες όπως ανθρώπινη αξιοπρέπεια, ευγένεια, ευαισθησία, διάκριση. Ανάλογες πρωτοβουλίες θεωρώ ότι πρέπει να ενθαρρυνθούν. Και μάλιστα όχι μόνο στην ύπαιθρο, αλλά και στην πόλη, όπου η μοναξιά και η εγκατάλειψη είναι καρμά φορά πολύ πιο επώδυνες.

Ερωτάται στο σημείον αυτό: Τι θα άλλαζε στη ζωή μιας Κλινικής, ενός Νοσοκομείου, ενός Εργαστηρίου, αν μπορούσαν να γίνουν αποδεκτά και σεβαστά ορισμένα εντελώς ανελαστικά κριτήρια που θέτει η Εκκλησία, τα οποία δεν ανέχονται συμβιβασμούς και παρακαμπτήριους δρόμους διαφυγής; Όπως είναι π.χ. η μοναδικότητα και η ιερότητα του ανθρωπίνου προσώπου ως εικόνας του Θεού; Του κάθε προσώπου, αδιακρίτως

φυλής, εθνότητας, πίστεως ή αποστίας και βέβαια ανεξαρτήτως πλικίας! Ή το κριτήριο της ψυχοσωματικής ενότητας του ανθρώπου, συνέπεια της οποίας είναι η ιερότητα και του σώματος και η προς αυτό ανάλογη συμπεριφορά, που δεν συγχωρεί ευτελισμό και καταισχύνη του σώματος τόσο κατά τη διάρκεια θεραπευτικών διαδικασιών, όσο και μετά τον θάνατο.

* * *

Το άλλο στάδιο της κατά Θεόν γήρανσης είναι η ενεργητική παραδοχή της θνητότητας. Η παθητική παραδοχή του θανάτου οδηγεί στην απαθή υποταγή. Στο ότι μού είναι "γραφτό" να αποθάνω και απλώς πρέπει να το περιμένω. Το πολύ - πολύ να διαμαρτυρηθώ, τραγουδώντας:

**Άδικος είναι ο Θεός κι έχω να τ' αποδείξω,
Γιατί μας δίδει μια ζωή και τηνε παίρνει πίσω.**

Η ενεργητική παραδοχή, αντίθετα, νοηματοδοτεί τον θάνατο υπό το φως της πίστεως στην αληθινή ζωή, που είναι η κοινωνία με τον Θεό. Όπως θα δούμε στη συνέχεια, η μνήμη του θανάτου ενεργοποιεί την επιθυμία για ολοκλήρωση της κοινωνίας αυτής.

Θα έλεγα, ότι ο λογισμός γύρω από την παραδοχή της θνητότητας αποτελεί μια από τις πιο ανθεκτικές πολιτισμικές σταθερές των Ελλήνων, που αγαπούν μεν τη ζωή με πάθος, αντικρύζουν όμως τον θάνατο με στωϊκό στοχασμό.

Η αρχαία σκέψη, όπως εκφράζεται στη μυθολογία πρώτα, στη φιλοσοφία έπειτα, στην ποίηση, -ιδίως στην τραγωδία-, στην τέχνη, καταφάσκει μεν τη ζωή, τη θεωρεί όμως ως ένα σχολείο διαφρούς μελέτης του θανάτου, όπως επίμονα εδίδαξε ο Πλάτωνας, ακολουθώντας τον Σωκράτη, που επρέσβευε, πως είναι θαυμάσιον κέρδος ο θάνατος και μέγια αγαθόν η της ψυχής αθανασία.

Η μελέτη του θανάτου και της αθανασίας προσέλαβε βάθος και προοπτική μέσω της βιβλικής θεολογίας και ιδίως μέσω του μυστικισμού και εν γένει της πνευματικότητας της Ορθοδοξίας.

Σύμφωνα με την Αγία Γραφή, η Ζωή είναι δώρον του Θεού και επομένως επιθυμητή η μακρότητα ημερών. Ο λαός μας το βεβαιώνει τραγουδώντας:

**Και με τα τόσα βάσανα,
πάλ' η ζωή γλυκιά 'ναι.**

Βέβαια, λόγω της αμαρτωλότητάς μας, η κατάφαση αυτή της ζωής τελεί υπό όρους. Ο δικαίος άνθρωπος μπορεί να προσβλέπει σε ένα ακμαίο και ειρηνικό γήρας. Όμως, η δοκιμασία του Ιώβ διδάσκει ότι μπορεί να συμβεί και το αντίθετο. Το γήρας συνδέεται μεν, δεν ταυτίζεται όμως με τη σοφία. Ο πρεσβύτερος έχει προβάδισμα στο κύρος. Χρειάζεται όμως και σύνεση. Ισχύει πάντοτε ο λόγος του λαού ότι "τα στερνά τιμούν τα πρώτα" - ή

τα αιτιάζουν! Οι πλικιώμένοι χρειάζεται να προφυλάσσονται από τον κίνδυνο, που τους απειλεί, όταν επιχειρούν τα παράτατρα ή όταν κλείνονται στη δική τους αλήθεια και εμπειρία για τη ζωή και τα πράγματα και αποκλείουν ό,τι είναι καινούριο. Για να εισέλθει κανείς στη Βασιλεία του Θεού, πρέπει να την δεχθεί ως μικρό παιδί (Μκ 10, 15). Αυτό όμως δεν σημαίνει καθόλου, πως ο γέρος πρέπει να παιδιαρίζει!

Ο Απόστολος Παύλος, στην Επιστολή του προς τον μαθητή του Τίτον, πρώτον επίσκοπο της Κρήτης, δίδει ενδιαφέρουσες συμβουλές: "Να παρακινείς τους πλικιώμένους να είναι υπηρέτες, αξιοπρεπείς, να ελέγχουν τον εαυτό τους, να είναι υγιείς στην πίστη, στην αγάπη, στην υπομονή. Το ίδιο και τις πλικιώμενες γυναίκες να τις παρακινείς να συμπεριφέρονται έτσι που να εμπνέουν το σεβασμό, να μην κακολογούν, να μην είναι υποδουλωμένες στο κρασί, να διδάσκουν το καλό..." (Τίτ. 2, 2 - 3).

Στην ζωή και στην τελευτή όχι μόνο μεγάλων μαρτύρων, ασκητών και πνευματοφόρων αγίων, αλλά και του απλού, πιστού ανθρώπου βλέπουμε πώς είναι πρέπον, να προσεγγίζουμε το τέλος: Με δέος βέβαια, όχι όμως με αποστροφή και τρόμο.

Τον καιρό που οι άνθρωποι δεν ήταν ακόμη "μονιάδες" μπροστά στην τηλεόραση, αλλά κοινωνούσαν άρτου και οίνου στο κοινό οικογενειακό τραπέζι και αντάλλασσαν ευχές, θυμούμαι πως δεν ήταν διόλου απρεπές, αλλ' αντίθετα ήταν αυτονότο, να ευχηθείς στην παρακαθίμενη γιαγιά και στον παππού σου "καλά στερνά" και "καλή ψυχή". Χωρίς ωραιοποίησης, άλλωστε, ομολογούμε στην Εκκλησία: "Οντως φοβερότατον τό τού θανάτου μυστήριον!" Η δε δημοτική μας ποίηση, η πιο συμπυκνωμένη έκφραση της ψυχής του λαού και της σοφίας του, βλέπει με νηφάλιο ρεαλισμό τη Χαρόντισσα να μαλώνει τον Χάρο:

"Χάροντα, δέ σου τόλεγα, Χάροντα δέ σου τόπα...
... κι ὅπου 'νιαι δυό καί μοναχοί,
μίν τοί ξεζευγαρώνεις;"

- ένα ριζίτικο, που άρεσε στον Ελευθερίο Βενιζέλο να τραγουδεί.⁶

Ευχή μας θα ήταν, να διαφυλαχθεί αυτή η περί την θυντότητα σοφή, καρτερική στάση του λαού μας, που μαρτυρείται σε πλήθος στοιχείων του λαϊκού βίου και ιδίως στη μαντινάδα. Νομίζω, πως αυτή η καρτερικότητα αποτελεί μια από τις ισχυρότερες ψυχικές δυνάμεις γι' αυτό που εύχεται στη συνέχεια η δέοση: Να είναι δηλαδή **ανάδυνα και ειρηνικά** τα τέλη της ζωής.

Σεις οι γιατροί καλώς τονίζετε τη σημασία και την αναγκαιότητα της πρόληψης. Μπορείτε άραγε, με ίσυχη

την επιστημονική σας συνείδοση, να αναγνωρίσετε προληπτική αξία και στην παραπάνω στάση ζωής; Προληπτική π.χ. του **άγχους** στην Τρίτη Ηλικία, της **κατάθλιψης** και άλλων συγγενών βασάνων;

Κάνω την επισήμανση αυτή επειδή ο γοργός πια εκδυτικισμός της σκέψης και της ζωής μας, τείνει να μεταφέρει και σε μας αντιλήψεις για τη ζωή, τον θάνατο και τα μετ' αυτόν, καθώς και συμπεριφορές, που φοβούμαι πως θα δυσχεράνουν την εκπλήρωση της δέοσης για τέλη χριστιανικά, ανάδυνα, ειρηνικά.

'Όπως θα έχετε, φαντάζομαι, παραπρήσει, ο δυτικός άνθρωπος αποφεύγει να κοιτάζει τον θάνατο κατάματα. Προσπαθεί να περιορίσει στο ελάχιστο την ενασχόλησή του με αυτόν και τα περί αυτόν. Σπάνια θα δείτε επί μακρόν μαυροφορεμένους τους οικείους ή τα παιδιά σε κηδείες. Και βέβαια, θα ήταν αδιανότο να τα καλέσουν, να δόσουν "τελευταίον άσπασμόν"!

Όχι επειδή αρμόζει στην αλληλουχία των σκέψεων, αλλά επειδή έχει δυστυχώς επικαιρότητα, σημειώνω εδώ, πως η τάση για απώθηση του θανάτου διευκολύνεται σήμερα και με τις λεγόμενες "έξυπνες" βόμβες και τα άλλα οπλικά μέσα της μαζικής, αλλά απρόσωπης θανάτωσης εξ αποστάσεως, που υπόσχεται ασθενέστερες παρενοχλήσεις της συνείδοσης.

Παραμυθία εν όψει του τέλους ζητούσαν πάντοτε οι άνθρωποι. Θυμάστε τις παλιές δοξασίες για το αθάνατο νερό και το αλχημικό ελιξήριο (φάρμακο, τονωτικό) του έρωτα, της νεότητας και γενικά της ζωής. Στη θέση τους περνά ήδη η δυνατότητα αποκατάστασης βλαβών και αδυναμιών του οργανισμού μας, ενώ γίνεται ολοένα και πιο αληθοφανής η προοπτική, ότι η σύγχρονη επιστήμη, ακόμη και αν δεν μπορέσει - και δεν θα μπορέσει, ασφαλώς - να δαμάσει τον θάνατο, θα μεταθέσει σε βάθος χρόνου τα βιολογικά όρια της ζωής. Μια προοπτική, που προστίθεται βέβαια στις αιτίες της ανασφάλειας, όσον αφορά στην επιβίωση του συστήματος κοινωνικο-οικονομικής ισορροπίας και μάλιστα εκείνου των κοινωνικών ασφαλίσεων.

Είναι φανερό, ότι η ανθρωπότητα έχει εισέλθει σε ένα εντελώς καινούριο στάδιο γνώσεων και δυνατοτήτων, που, όσον αφορά ιδίως στην Τρίτη Ηλικία και στα τέλη της ζωής, θέτει ενώπιον όλων μας, πρώτιστα όμως ενώπιον των ιατρών, διλημματικές καταστάσεις, που απαιτούν μεγάλη περίσκεψη (όπως η τεχνητή παράταση της ζωής, ο παθητικός ή ενεργητικός τερματισμός της, που μόνον κατ' ευφημισμόν λέγεται "ευθανασία", και ποιός μπορεί να μαντέψει πόσα άλλα θα έλθουν...). Απλουστευτικές αντιλήψεις, που ενδέχεται να θεωρηθούν προς

⁶ Περισσότερα για τα συναφή ζητήματα βλπ. στη μελέτη του Σταμ. Αποστολάκη, Θάνατος και μεταθάνατια ζωή στο Κρητικό Δημοτικό Τραγούδι, Πνευματικά Χανιά 3 (1989) 17-24.

στιγμήν ως διέξοδος, οδηγούν μάλλον σε παράκρημη πορεία.

Τέτοια δεδομένα κάνουν κατανοπτό το παράπονο νέων Ιατρών, ότι το πρόγραμμα της εκπαίδευσης και της εξειδίκευσής τους δεν προβλέπει καμμιά προσέγγιση του θέματος "Ηθική και Ιατρική", πέραν από τυχόν ατομικές πρωτοβουλίες δασκάλων τους. Ότι εκπαιδεύονται για τη θεραπεία του ασθενούς, ελάχιστα όμως και για την ώρα του θανάτου του. Ότι, ως γιατροί πια, όντας ως προς τούτο τελείως ανέτοιμοι, εγκαταλείπουν τους συγγενείς με μόνο τα όλως περιττά λόγια της ρουτίνας: "Κάναμε ό,τι μπορούσαμε!" Ότι τέλος, ούτε μεταξύ τους μιλούν συνήθως οι γιατροί για τον θάνατο ενός ανθρώπου, για τον οποίον μεριμνούσαν καμμιά φορά επί μακρό χρονικό διάστημα.⁷ Είναι φανερό, ότι η απώθηση του πόνου, της θυντότητας, αλλά και θεμελιωδών ιθικών κανόνων μπορεί να οδηγήσει σε αυξανόμενη σκληροκαρδία και μηχανοποίηση λειτουργιών και σχέσεων.

Τελειώνοντας, ας επανέλθουμε και πάλι για λίγο στα τέλη της ζωής.

Τέλος στον έλλονα λόγο δεν σημαίνει μόνο σημείο του χώρου ή στιγμή του χρόνου. Σημαίνει επίσης ολοκλήρωση πορείας, εκπλήρωση σκοπού, επίτευξη στόχου. Στη δε χριστιανκή πίστη σημαίνει κάτι πολύ πιο βαθύ, πολύ πιο ουσιαστικό. Το "τετέλεσται" επί του Σταυρού δεν σημαίνει απλώς απέθανε. Σημαίνει "δ ὁ ξ α", ολοκλήρωση του Πάθους και της σωτηριώδους αποστολής. Χριστιανά είναι τα τέλη της ζωής, όταν σημαίνουν ολοκλήρωση της πορείας κατά το θέλημα του Θεού, τελείωση πνευματική του ανθρώπου, αγιασμό, θέωση, κοινωνία με τον Θεό, όπως είπαμε.

Επιτρέψατε, παρακαλώ, μιαν ακόμη εξομολόγηση.

Μου αρέσει το πλιοβασίλεμα. Όχι μόνο για τους ιλαρούς φωτισμούς του. Άλλα επειδή έτσι το λέμε εμείς αυτό το φυσικό φαινόμενο, για το οποίον άλλοι λαοί έχουν επιλέξει όρους απλώς περιγραφικούς ή και εξόχως απαισιόδοξους (Sunset, Sonnenuntergang!).

Ο ήλιος βασιλεύει. Δηλαδή; Γίνεται βασιλιάς, δείχνει

το πιο λαμπρό του πρόσωπο, φθάνει στο αποκορύφωμα της δόξας του. Τι λέμε για το ξεψύχισμα του παιδιού; "Βασιλέψανε τα ματάκια του" - γιατί το αισθανόμαστε επέκεινα του θανάτου, στην αγγελική χαρμονί!

Πόστο γαλήνη και ωραιότητα προσλαμβάνει η Τρίτη Ηλικία, όταν την αισθανόμεθα, τη ζώμε και την καμαρώνουμε ως πλιοβασίλεμα!

Θα μας είχε άραγε χαρισθεί η μεγαλειώδης ποίηση των ύμνων της εξοδίου ακολουθίας -της κηδείας - χωρίς αυτή την πνευματική αισθαντικότητα;

Πού βρίσκεται η πηγή; Μα φυσικά στην Ανάσταση του Χριστού. Με αυτή τη νίκη κατά της Αντιζωής η μελέτη του θανάτου άρχισε να βιώνεται υπό το αναστάσιμο φως και την προοπτική των εσχάτων. Η δε γλώσσα και ο πολιτισμός των Ελλήνων ευλογήθηκαν να γίνουν ο λυχνοστάτης και αναμεταδότης αυτού του ζωνφόρου φωτός, του γλυκασμού της ζωής. Γι' αυτό και το Πάσχα των Ελλήνων, με τον μοναδικό του πνευματικό και κοινωνικό δυναμισμό, αποτελεί την αστείρευτη πηγή καρτερίας κατά τους συλλογικούς σταυρωμούς του Γενούς, αλλά και κατά την προσωπική προσέγγιση του μυστηρίου του τέλους. Ενός μυστηρίου, που θα είναι πολύ το κρίμα, αν χάσουμε την αίσθησή του υπό το "φως" του άκρατου ορθολογισμού.⁸

Ποιά καλύτερα τέλο θα μπορούσε να ευχηθεί κανείς στον εαυτό του και στους άλλους, από αυτά που είναι όντως χριστιανά, αυτά, κατά τα οποία ο άνθρωπος μπορεί να επαναλάβει τα λόγια του Αποστόλου Παύλου: "αγωνίσθηκα τον καλόν αγώνα, έφθασα ώς τό τέλος του δρόμου, τίρπσα την πίστη..." (Β' Τιμ. 4, 7). Αυτά, που είναι χωρίς οδύνη, χωρίς αισχύνη, όντως ειρηνικά, χωρίς το άγχος για την απολογία ενώπιον του βίματος του Χριστού. Γιατί αυτό είναι όντως "φοβερό" για τον αμαρτιώδο που χαράμισε τη ζωή του. Είναι, αντίθετα, προσνές, πλήρες ελέους και στεφανηφόρο για τον δίκαιο που αγίασε τη ζωή!

7 Επισημάνσεις της Ψυχιάτρου Jeanne Haeri.

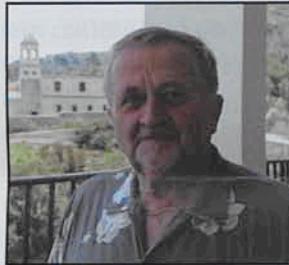
8 Θα ήθελα να σημειώσω εδώ ένα πρόσφατο περιστατικό:

"Ήταν ωραίος άνθρωπος εκείνος ο οεβάδιος φίλος μου. Περήφανος, αγέρωχος, αλύγιοτος, έδειχνε να φοβερίζει το Χάρο. Βαθύ μυημένος στην επιστήμη του και όχι μόνο, μναλό ξυράφι. Δεν τον είχα δει συχνά σε εκκλησία. Και κάποια ώρα ήρθε το μαντάτο: Βρίσκεται σε κόμα, στο Νοσοκομείο Χανίων. Ήταν Κυριακή, ησυχία δεν είχα. Λέγω στον Ηγούμενο της Γωνιάς: Δεν αντέχω να τελείωσει η λειτουργία. Μπορεί να μην τον προλάβω. Έχω ευχή, να πάρω λάδι από το καντήλι της Παναγίας;

Ο μελλοθάνατος είχε βιθυνθεί σε σιγή. Δεν αντιδρούσε καθόλου σε όσα του έλεγα επί ώρα πολλή. Χρειάστηκα πολλή προσπάθεια, για να ξεπέραση την προκαταλήπη μου, ότι δεν του ήταν πρόσφιλη τα εκκλησιαστικά. Και του φιθύρισα: Σού έφερα λάδι από τη Γωνιά, από το καντήλι της Παναγίας. Να σταυρώσω το πρόσωπό σου; Μια εντελώς ανεπαίσθητη κίνηση στα βλέφαρα τόνωνε ακόμη πιο πολύ την αδημονία μου. Ποιά ερμηνεία να δώσω; Πώς να μην πληγώσω την ψυχή του τούτη την ώρα; Πήρα την απόφαση. Με το λαδώμενο βαμβακάκι έκαμα το σημείον του Σταυρού στο μέτωπό του και στα δύο του μάγουλα. Ακολούθησα για μένα σπιγμές αγιωνίας. Αίφνης αντιλήφθηκα να κινεί πολύ αργά το δεξί του χέρι. Ανασήκωσα την κουβέρτα που τον δυσκόλευε. Προχώρησε, πλησίασε το πρόσωπο και ακούμπησε το δάχτυλο στο σαγόνι του. Ζήτησα συγγνώμη για την παράλειψη και έκαμα και εκεί το σημείον του Σταυρού. Κάπι του είπα. Και επεινός επανέλαβε σιγανά δυό φορές: 'Ο, πο θέλει ο Θεός. Τα τελευταία του λόγια.

Επισκέψεις:

* Την περίοδο του Πάσχα φιλοξενήθηκαν στην ΟΑΚ ο πολυτάλαντος γλύπτης, ζωγράφος και συγγραφέας *Wilfried Koch*, μέλος της Ευρωπαϊκής Ακαδημίας Επιστημών και Τεχνών, συνοδευόμενος από τη σύζυγό του *Hilde*. Ο διαπρεπής εργάτης του πνεύματος και της τέχνης πρόσφερε δωρεάν στον *A. Papaderos* και στην ΟΑΚ ένα γλυπτό έργο του, το οποίον φέρει τον τίτλο "Der SEHER" - "Ο Όρων" - εκείνος που βλέπει...τα γενόμενα, τα δρώμενα, τα μελλούμενα! Το έργο τοποθετήθηκε σε κατάλληλο χώρο, πάνω σε βράχο που μεταφέραμε από την ακτή του ΕΚΝ, ο οποίος αποτελεί και αυτός ένα φυσικό έργο τέχνης.

* Με ιδιαίτερη χαρά καλωσορίσαμε στην ΟΑΚ τον *Hans Joachim Fahnrich*. Υπήρξε πολύτιμος συνεργάτης - επιστάτης κατά την ανέγερση των πρώτων κτηριακών εγκαταστάσεων της ΟΑΚ.

* Η *Carol Wiseman* και οι *Sytske Casimir, James Gardener, Reinier Starink, Graham Marshall, Olivier Lazare, Paul Larkin*, είναι ανώτερα στελέχη της Εταιρείας *Shell* που έχουν την ευθύνη επιμόρφωσης των εργαζομένων στην πολυεθνική αυτή Εταιρεία. Ως βασικό "εργαλείο" σκέψης χρησιμοποιούν την "ιστορία του καθρέπτη". Τη διηγήθη-

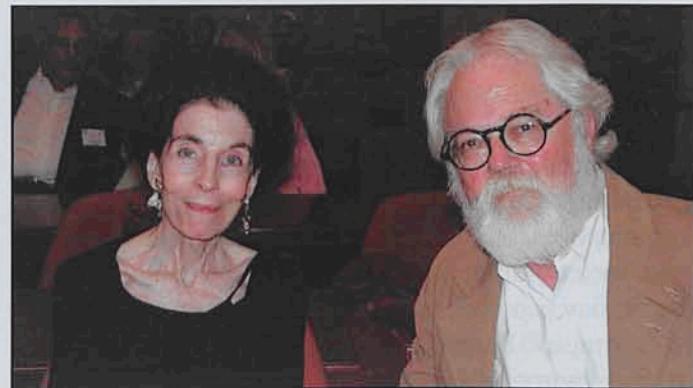

Τα στελέχη της *Shell* ενημερώνονται για το έργον της ΟΑΚ.

κε κάποτε ο Αλέξ. Παπαδερός σε συνέδριο στην ΟΑΚ. Τη μετέφερε ο *Robert Fulghum* στο βιβλίο του *It Was on Fire When I Lay Down on It*, Villard Books, New York 1990 (Φλεγόμενο στρώμα. Στοχασμοί γιά τό νόημα τής ζωῆς. Μετάφραση *K. Bakaki* - Άδαμοπούλου, Έκδόσεις Δόμος, Αθήνα 2000). Έκτοτε η ιστορία κάνει τον γύρο του κόσμου, καθώς τα βιβλία του φίλου συγγραφέα έχουν

τεράστια κυκλοφορία. Ήρθαν λοιπόν οι παραπάνω, για να γνωρίσουν τόπους και πρόσωπα και να εκφράσουν την ευγνωμοσύνη τους.

* Καλεσμένη από τον συγγραφέα ήλθε και φιλοξενήθηκε στην ΟΑΚ η *Elizabeth Rich*, διάσημη πιανίστρια από της Η.Π.Α. Το βράδυ της 23ης Μαΐου μας χάρισε μια θαυμάσια μουσική πανδαισία με έργα κλασικών συνθετών.

H Elizabeth Rich και o Robert Fulghum

* Συνοδευόμενος από τη σύζυγο και την κόρη του επισκέφθηκε την ΟΑΚ ο *Gunther Wenz*, Καθηγητής της Ευαγ. Θεολογικής Σχολής του Μονάχου, ζηλωτής και εκείνος των περί την Ορθοδοξία σπουδών, όπως και ο προκάτοχός του διαπρεπής Θεολόγος και φίλος *Wolfhart Pannenberg*.

*Οι Βελγίδες *Ann Dieudonne* (στέλεχος Τηλεόρασης) και *Katelijne Deridde* (υπάλληλος Υπ. Δικαιούνης) είχαν εργασθεί στην πρώτη Διεθνή Κατασκήνωση του Ευρωμεσογειακού Κέντρου Νεότητας (χτίσιμο πρώτης σειράς καθισμάτων του Θεάτρου). Ύστερα από 13 χρόνια ξαναήρθαν και είχαν τη χαρά, να απολαύσουν μια παράσταση στο ολοκληρωμένο και κατάμεστο Θέατρο του ΕΚΝ.

ΔΙΑΛΟΓΟΙ ΚΑΤΑΛΛΑΓΗΣ
Τομηματικό περιοδικό
ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΚΡΗΤΗΣ
73006 Κολυμπάρι-Χανιά
Τηλ.: 2824022245 - Fax: 2824022060
E-mail: oac@otenet.gr
www.oac.gr
ISSN 1105-7017
Εκδότης - Δ/ντης Συντάξεως:
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΠΑΔΕΡΟΣ
Υπεύθυνος Τυπογραφείν: ΜΙΧ. ΓΕΩΡΒΑΣΑΚΗΣ Ο.Ε.
Χανιά - Τηλ.: 2821092482
Ετήσια συνδρομή: Εσωτερικού € 5 - Εξωτερικού € 25
Εμβάσματα: ΑΤΕ-Χανιά, Λογαρ. 37704003260-96
Τιμή τεύχους € 1,5
Γίνονται δεκτές προαιρετικές εισφορές

Για τα μη ενυπόγραφα κείμενα
την ευθύνη έχει ο Διευθυντής Συντάξεως